

**ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
НА ДИСЕРТАЦІЙНУ РОБОТУ
КАМРАТОВА СЕРГІЯ ВОЛОДИМИРОВИЧА
на тему: «Формування системи стратегічного управління
лісогосподарськими підприємствами: економічний,
соціальний та екологічний аспекти»,
представлену до захисту на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань
05 «Соціальні та поведінкові науки»**

АКТУАЛЬНІСТЬ ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Слід зазначити, що економічний результат діяльності лісогосподарських підприємств в масштабах країни незначний. Тобто, їх частка у структурі внутрішнього валового продукту національної економіки України (вартість виробленої лісогосподарськими підприємствами продукції) становить 0,34–0,46%. В той же час, від повноцінного функціонування підприємств лісової галузі залежить соціально-екологічний аспект існування країни. Насамперед слід відзначити, що основні імперативи існуючої стратегії в лісовому господарстві на сьогодні – це, передусім, наявність економічного пріоритету щодо використання лісових ресурсів над їх екологічною та соціальною компонентами; переважаюча відсутність оптимального територіально-просторового розміщення та вікового складу лісових насаджень; стійка тенденція погіршення стану лісових ресурсів та зменшення продуктивності лісових насаджень.

До основних причин, які зумовлюють такий стан лісокористування, слід віднести: невідповідність між існуючою практикою господарювання та нормативно-правовими актами регулювання процесу використання лісових ресурсів, особливо в період децентралізації влади; певний дисбаланс між зовнішнім середовищем, в якому функціонують лісогосподарські підприємства, і централізованим регулюванням галуззю. Вказані процеси свідчать про застарілість механізмів управління лісовим господарством і необхідність нових підходів до розробки стратегій його розвитку та стратегічним управлінням лісогосподарських підприємств

На сьогоднішній день в лісовій галузі відсутні єдині та уніфіковані механізми та інструменти вирішення проблеми стратегічного управління як на макро-, так і на мікрорівні, що пов'язано зі складним процесом формування взаємопов'язаних ефективних економічних, організаційних та маркетингових інструментів. Та без вказаних інструментів неможливо

забезпечити беззбиткове функціонування підприємств лісового господарства в коротко- та довгостроковій перспективі.

Таким чином, існує об'єктивна необхідність у поглибленні теоретичних і методичних основ розроблення методичних підходів до класифікації лісогосподарських підприємств на основі визначених критеріїв та обґрунтування стратегій і формування відповідних систем стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами в залежності від значущості їх економічних, соціальних та екологічних пріоритетів.

Здобувач релевантно визначив мету дисертаційного дослідження, яка полягає в поглибленні теоретичних засад, розробленні методичних підходів та практичних рекомендацій щодо формування повноцінної системи та відповідних заходів зі стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами.

СТУПІНЬ ОБґРУНТОВАНOSTІ НАУКОВИХ ПОЛОЖЕНЬ, ВИСНОВКІВ І РЕКОМЕНДАЦІЙ ДИСЕРТАЦІЇ

Обґрунтованість результатів дослідження підтверджується глибоким аналізом фундаментальних та прикладних положень економічної теорії, теорії інформації, теорії систем, визначені у працях вітчизняних і зарубіжних учених щодо формування системи та реалізації механізмів стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами.

Зміст дисертаційної роботи, опубліковані її автором наукові праці дозволяють визначити основні наукові положення, висновки і пропозиції як такі, що сформульовані дисертантом самостійно та характеризуються науковою новизною і відображають особистий внесок у теоретико-методичні і науково-практичні положення економіки лісокористування щодо формування системи та реалізації механізмів стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами.

Наукова новизна роботи відображена у ряді теоретичних узагальнень, методичних рекомендацій та практичних пропозицій щодо формування системи і реалізації механізмів стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами, про що свідчить структура представленої роботи та її зміст.

У першому розділі «Теоретико-методичні основи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами» дисертантом узагальнено поняття, зміст та класифікації стратегій, проаналізовано існуючі стратегії екологічно збалансованого використання і розширеного відтворення лісових ресурсів на мікро- та макрорівнях (підрозділ 1.1), досліджено особливості функціонування підприємств лісової галузі в контексті їх соціо-еколого-

економічного розвитку, що впливають на процес формування різних систем стратегічного управління (підрозділ 1.2), обґрунтовано необхідність використання економіко-математичних моделей в процесі стратегічного планування та фінансового контролінгу як інструменту стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами (підрозділ 1.3).

Варто відмітити, що дисертантом зазначено, що оскільки сучасні виклики, особливо в степовій зоні України, вимагають розвитку лісогосподарських підприємств на засадах соціальної необхідності та екологічної достатності, то виникає необхідність у розробці відповідної системи управління та фінансування. Формування нових економічних відносин в державі, нагальна потреба в обґрунтуванні балансу між екологічними, економічними і соціальними цілями, забезпечення розвитку лісогосподарського виробництва та багатоцільового використання лісових земель, лісових ресурсів та корисних властивостей лісу неможливе без підвищення ефективності управління лісогосподарськими підприємствами, що зумовлює необхідність формування конкретної стратегії розвитку підприємств лісового господарства.

Здобувач відзначив, що структура управління лісовою галуззю (наявна ієрархія підпорядкування) сформована таким чином, щоб мати можливість, з одного боку, розробляти довгострокову стратегію розвитку, а з іншого - мати реальні механізми її реалізації через систему планів конкретного підприємства. В той же час існуючий інструментарій управління підприємствами лісової сфери не завжди формує передумови для ведення ними ефективного лісокористування, оскільки менеджмент підприємств в своїй діяльності обмежений різноманітними нормативними актами та регламентованими протоколами.

У другому розділі «Аналіз сучасного стану стратегічного управління на ДП «Смілянське лісове господарства» автором дисертаційної роботи проаналізовано передумови для формування лісоресурсного і відповідно виробничого потенціалу Смілянського лісгоспу ДП «Смілянське лісове господарство» (підрозділ 2.1), проведено аналіз фінансово-економічної та господарської діяльності підприємства (підрозділ 2.2) та здійснено розрахунок ефективності сучасного стану стратегічного управління об'єкта дослідження (підрозділ 1.3).

Здобувач здійснив структурний та порівняльний аналіз лісоресурсного та виробничого потенціалів об'єкта дослідження із використанням необхідних звітно-статистичних матеріалів. Дослідження фінансово-економічних показників діяльності підприємства проведено на достатньому рівні, зокрема: охарактеризовано трудові, фінансові та матеріальні активи;

визначено ефективність кадрової, мотиваційної і цінової політик; досліджено фінансовий стан підприємства та показники його рентабельності.

Дисертантом проведена оцінка ефективності стратегічного управління із застосуванням показника стабільності розвитку ДП «Смілянське лісове господарство». Для цього достатньо аргументовано було порівняно показники чистого доходу та чистого прибутку об'єкта дослідження з іншими підприємствами Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства. Крім того, в контексті оцінки ефективності системи стратегічного управління здобувачем проведено аналіз виконання планів з виробництва в грошовому та натуральному виразах в довгостроковому періоді для визначення рівня ефективності стратегічного управління виробничою діяльністю на базовому підприємстві.

У третьому розділі «Формування системи стратегічного управління підприємствами лісової галузі» обґрунтовано концепцію і представлено дескриптивну модель формування повноцінної системи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами (підрозділ 3.1), вдосконалено застосування інструментів стратегічного планування на підприємствах лісової галузі (підрозділ 3.2), проведено ранжування та класифікація лісогосподарських підприємств регіону на основі визначених критеріїв з розробкою відповідного механізму реалізації системи стратегічного управління ними (підрозділ 3.3).

Здобувач обґрунтував необхідність застосування атрибутивного методу дослідження повноцінної системи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами; визначив концепцію і запропонував дескриптивну модель формування такої системи стратегічного управління. Доведено, що, обираючи ту чи іншу стратегію (перший етап моделі), лісогосподарське підприємство вже обмежене певними природно-ресурсними факторами та умовами, які склалися в попередні періоди його функціонування. В роботі проведено орієнтовне стратегічне планування діяльності ДП «Смілянське лісове господарство» з використання SWOT-аналізу та матриці «Бостон консалтинг груп» і прогнозування показника чистого доходу від реалізації продукції на об'єкті дослідження за різними математичними моделями.

Здобувач в дисертаційному дослідженні запропонував і обґрунтував методологічні підходи до класифікації лісогосподарських підприємств Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства. Для цього було використано певні ресурсні та економічні показники (критерії) діяльності підприємств та експертних шляхом визначено для них вагові коефіцієнти (коефіцієнти значущості). Здобувачем достатньо

аргументовано було проведено загальну (інтегральну) оцінку діяльності кожного підприємства на певний період діяльності.

На основі здійсненої інтегральної оцінки діяльності лісогосподарських підприємств за критеріями вагомості здобувачем проведено ранжування, групування і класифікація лісогосподарських підприємств Черкаської області в залежності від ефективності їх діяльності. В роботі на основі загальновідомих стратегій розвитку підприємства запропоновано заходи та перелік відповідних основних показників, пов'язаних з веденням лісового господарства, щодо реалізації системи стратегічного управління для кожної класифікаційної групи лісогосподарських підприємств.

Розроблені і запропоновані здобувачем теоретико-методичні засади та практичні рекомендації щодо вдосконалення процесу формування і реалізації системи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами містять наступні елементи новизни:

1. Запропонований здобувачем атрибутивний метод дослідження системи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами дозволив обґрунтувати процесуальний аспект (початок, середина та закінчення) та структурний аспект її атрибутивності (річ, властивість та відносини), що підтверджує загальновідому троїстість будь-якої повноцінної системи.

2. Дисертантом розроблено дескриптивну модель та обґрунтовано концепцію формування повноцінної системи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами з урахуванням підвищення їх соціально-економічної та економіко-екологічної ефективності.

3. Застосований SWOT-аналіз та матриця «Бостон консалтинг груп», а також прогнозний розрахунок значення показника чистого доходу від реалізації продукції з використанням економіко-математичних моделей слугує важливим інструментом стратегічного планування діяльності та основою для ідентифікації лісогосподарських підприємств щодо вибору стратегії їх розвитку.

4. Здобувачем обґрунтовано методологічні підходи до вибору критеріїв оцінки діяльності та методики визначення вагових коефіцієнтів (коефіцієнтів значущості) для ранжування лісогосподарських підприємств Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства.

5. На основі визначеної інтегральної оцінки діяльності лісогосподарських підприємств Черкаської області запропоновано їх атрибутивне групування та класифікація за основними стратегіями, що формує методичні підходи до уніфікації існуючих систем стратегічного

управління лісогосподарськими підприємствами шляхом їх класифікації та вибору відповідної стратегії розвитку.

6. Визначено і розроблено комплекс управлінських заходів для реалізації відповідних стратегій розвитку підприємств лісової галузі (з урахуванням економічного, соціального та екологічного аспектів) та перелік орієнтовних показників щодо реалізації на них механізмів стратегічного управління.

7. Запропоновано методичні підходи до оцінки ефективності стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами шляхом застосуванням критерію стабільності стратегічного розвитку та порівнянням рівнів виконання виробничих планів лісогосподарськими підприємствами в грошовому та натуральному виразах в довгостроковому періоді.

Слід зазначити, що теоретичні положення, висновки та практичні рекомендації дисертаційного дослідження розкрито й обґрунтовано на засадах економіки лісокористування, економічної теорії та економіки підприємства, теорії стратегічного управління. У процесі проведення дослідження застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні методи (логічного узагальнення; системного аналізу; атрибутивного методу; порівняльного; ділової графіки; кореляційного і регресійного аналізів; соціологічного дослідження (опитування)).

ДОСТОВІРНІСТЬ РЕЗУЛЬТАТІВ І НОВИЗНА ДОСЛІДЖЕНЬ

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій ґрунтується на використанні чинних законодавчих та нормативно-правових актів України, інших літературних джерел, матеріали власних досліджень. Новизна отриманих наукових результатів дослідження підтверджена відповідною апробацією на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій вирішено наукові завдання та теоретично обґрунтовано методологічні засади формування системи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами з урахуванням економічних, соціальних та екологічних аспектів. Це дало змогу сформулювати практичні положення, висновки та пропозиції, які свідчать про вирішення завдань дисертаційного дослідження відповідно до його мети, Узгодження об'єкту і предмету дослідження, мети і завдань, коректне використання автором методів наукового пошуку стало підґрунтям отримання результатів, які містять наукову новизну та мають практичне значення. Структура дисертації відповідає меті і завданням роботи.

Дисертаційна робота Камратова С.В. є самостійним завершеним науковим дослідженням, спрямованим на удосконалення теорії і практики економіки лісокористування, результати якої мають наукову та практичну цінність. Дослідження, проведені дисертантом, дали можливість сформулювати висновки методологічного, методичного характеру і практичного призначення щодо вдосконалення процесу формування та реалізації системи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами.

ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ І

ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ

Одержані наукові результати, практичні висновки й рекомендації у вигляді методичних підходів до класифікації лісогосподарських підприємств на основі запропонованої інтегральної оцінки та їх групування за основними загальновідомими стратегіями розвитку суб'єкта господарювання дозволять уніфікувати існуючі системи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами шляхом їх класифікації та вибору відповідної стратегії розвитку.

Результати дисертаційного дослідження використані в наукових розробках Інституту економіки та менеджменту Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» за темою «Соціально-економічні аспекти розвитку менеджменту в умовах розвитку економіки України» (номер держреєстрації 0113U07066). Основні наукові положення дисертації впроваджено у практичній діяльності Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства (довідка від 13.07.2020 р. № 885/01) та Державного підприємства «Смілянське лісове господарство» (довідка № 03-364 від 29.05.2020 р.).

Теоретичні розробки дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Інституту економіки та менеджменту Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» при викладанні таких дисциплін: «Стратегічне управління», «Стратегічний менеджмент» та «Економіка природокористування» (довідка від 13.01.2020 р. № 2-Д).

ПОВНОТА ВИКЛАДЕННЯ ОСНОВНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ В ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЯХ

Результати наукових досліджень, які покладено в основу дисертації, у повній мірі відображені у 11 наукових працях, у т. ч. 4 – у наукових фахових виданнях України (в т.ч. 4 – у виданнях, що входять до міжнародних

наукометричних баз); 6 – публікації апробаційного характеру; 1 - публікація в іноземному виданні, яка додатково висвітлює результати дослідження. Наявні публікації повністю відображають новизну наукових досліджень та висновки і пропозиції, що обґрунтовані в дисертаційному дослідженні. Вимоги МОН України щодо необхідної кількості статей у наукових фахових виданнях дотримано.

ВІДСУТНІСТЬ (НАЯВНІСТЬ) ПОРУШЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

У дисертаційній роботі відсутні порушення академічної доброчесності. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів містять посилання на відповідне джерело.

ДИСКУСІЙНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ЗАУВАЖЕННЯ ПО РОБОТІ

Відзначаючи в цілому достатній рівень наукових здобутків дисертанта, обґрунтованість одержаних результатів і практичне значення дисертаційної роботи, слід відмітити, що деякі положення носять дискусійний характер, що зумовлює висловити з цього приводу наступні зауваження та побажання:

1. На сторінці 120 зазначено, що ефективність стратегічного управління підприємствами визначається на основі різноманітних методичних підходів, але в роботі було використано лише метод стабільності розвитку підприємства.

2. На сторінці 130 дисертаційного дослідження вказано, що важливим елементом оцінки ефективності стратегічного управління підприємством є оцінка його соціальної складової. Та в роботі представлено лише аналіз податкових надходжень від діяльності підприємства за період дослідження без інших соціальних чинників діяльності.

3. На сторінці 169 наведено окремі ресурсні та економічні показники діяльності лісогосподарських підприємств Черкаського обласного управління лісового та мисливського господарства за 2017 рік та відповідно здійснено класифікацію підприємств. Можливо, необхідно було провести інтегральну оцінку по кожному року із періоду дослідження та використати середнє значення.

Проте, відмічаючи певні зауваження та дискусійні моменти наукового дослідження, необхідно зазначити, що вони суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку даної дисертації, виконаної в цілому на достатньо високому науковому рівні.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Дисертаційна робота Камратова Сергія Володимировича «Формування системи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами: економічний, соціальний та екологічний аспекти» є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням, в якому автором отримані нові для економіки підприємства (зокрема, лісогосподарського) науково-обґрунтовані результати, які в сукупності вирішують актуальне науково-прикладне завдання щодо формування системи стратегічного управління лісогосподарськими підприємствами.

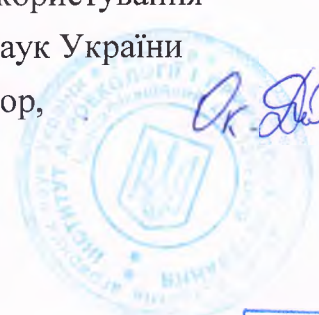
Наукові положення, висновки і рекомендації характеризуються новизною, теоретико-методичним та практичним значенням, а також достатнім обґрунтуванням. Зміст дисертації повністю розкриває і відповідає темі, за якою виконувалася робота, меті й поставленим завданням.

За змістом і оформленням робота відповідає всім вимогам рівня наукової кваліфікації здобувача, що зазначено у Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії (Постанова Кабінету Міністрів України «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії» від 06 березня 2019 р. №167). Вважаю, що автор дисертаційної роботи, **КАМРАТОВ СЕРГІЙ ВОЛОДИМИРОВИЧ**, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 «Економіка» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Опонент:

завідувач відділу інституціонального
забезпечення природокористування
Інституту агроекології і природокористування
Національної академії аграрних наук України
доктор економічних наук, професор,
академік НААН

О.І. Дребот

ПІДПИС ЗАСВІДЧЕНО
Юр. секр. М.В.Г.М.

